

Доц. др Милинко Стишовић, пуковник*

На основу анализе бројних извора, долази се до сазнања да постоје различита схватања о исходиштима војне доктрине која утичу на њену класификацију, структурираност, садржај и значај појединих чинилаца. Разлике у поимању исходишта војне доктрине превасходно су резултат њене недовољне теоријске изграђености. Због тога се јављају тешкоће приликом класификације друштвених и научних исходишта војне доктрине, као и одређивања степена утицаја појединих чинилаца на њену изграђеност.

Због уважавања методолошке коректности, на почетку рада пошло се од етимолошког значења појмова: исходиште, темељ и становиште. Сходно семантичкој анализи, „исходишта“ војне доктрине се прелиминарно могу одредити као њене полазне тачке, упоришта од којих она почиње, или из чега истиче, што је у раду анализирано. Исходишта војне доктрине (условно) могу бити друштвена и научна. Друштвена исходишта обухватају шири комплекс различитих вредности, чинилаца, система и других параметара, као што су: 1) државни и национални интереси и циљеви; 2) доктрина државе; 3) геополитички положај државе; 4) економска моћ државе; 5) техничко-технолошки развој; 6) демографски чинилац; 7) стање војске; 8) едукативни систем; 9) политички систем; 10) правни систем; 11) традиције народа и државе; 12) војно савезништво; 13) потписани међународни договори, споразуми – ограничења; 14) војне доктрине коалиција, великих сила и суседних земаља, и друго, а у раду су анализирана само нека од наведених друштвених исходишта војне доктрине.

Државни интереси и доктрина државе

Државни и национални интереси и циљеви највише су добро (вредност) једног народа, односно државе. Такве вредности постоје или се тежи да се оне досегну развојем природних и друштвених чинилаца. Свака држава, па и Савезна Република Југославија, највишим нормативним актима (устав) и доктринарним документима дефинише своје националне тежње и вредности које жели да оствари и очува различитим средствима, укључујући и војну силу.

Савезна Република Југославија, значи, штити државне и националне вредности предузимањем комплекса мера на унутрашњем плану и у оквиру међународне заједнице, при чему се ослања и на војну силу.

* Школа националне одбране – Београд.

Целокупан програм прагматичне државне делатности СР Југославија спроводи кроз политику одбране, коју утврђују и воде Парламент и Влада, односно органи законодавне и извршне власти. Функције и циљеви политике одбране усмерени су на заштиту и одбрану највиших државних и националних вредности у свим варијантама њиховог угрожавања. Иначе, државни и национални интереси изражавају политичке и економске аспирације наше земље у међународној заједници, легалним и легитимним средствима, а у функцији изградње и јачања безбедности. Одбрана и заштита опстанка и слободе народа и државе, територијалне целокупности, независности, суверенитета и уставног поретка, као највиших вредности, увек су актуелни и трајно су опредељење државних органа и институција.

Зависно од извора, постоји више прилаза и тумачења државних интереса и циљева. Треба очекивати да наша држава то подручје прецизније уреди једним свеобухватним доктринарним документом, а чини се да је пожељна и прихватљива следећа систематизација највиших државних и националних вредности: 1) очување континуитета државе, слободе и мира; 2) територијална целовитост, независност и суверенитет; 3) економски просперитет земље; 4) унапређење политичког уређења земље и развој демократије; 5) демократизација међународних односа и решавање свих међународних спорова у међународним институцијама на принципима међународног права; 6) развој добросуседских односа и равноправне сарадње са свим земљама ради придобијања више савезника итд. Осим наведених, важни интереси српског и црногорског народа јесу: 1) целовито решавање српског националног питања; 2) решавање проблема националних мањина према највишим међународним стандардима; 3) очување националног идентитета, јединства и културног наслеђа српског народа изван СР Југославије и 4) радикална демографска политика, којом треба ускладити демографску експанзију Шиптара и муслимана и наталитет српског и црногорског народа.

Наведене и друге државне и националне вредности морају се прецизно дефинисати у доктрини државе, а операционализовати у посебним доктринама (политичка, економска, дипломатска, правна, технолошка, едукативна, информациона, војна и друге). Очигледно, доктрина државе и посебне доктрине могу се тумачити као однос општег и посебног, и у међусобној узајамности и зависности.

Војна доктрина СР Југославије, заправо, скуп је утврђених и усвојених ставова и принципа државних и војних органа о организацији, припремама и употреби Војске Југославије у миру, у случају ванредног стања, непосредне ратне опасности и у рату. Њено основно подручје интересовања и деловања је оружана борба, као *differentia specifica*, а предмет су утицаји, садржаји и проблеми у вези са припремом и ангажовањем Војске и других снага у оружаној борби. Војна доктрина СР Југославије је заснована у Уставу СР Југославије, Закону о одбрани и Закону о Војсци Југославије. Доктрина државе је значајно исходиште војне доктрине, а као систем научно је и искуствено становиште о

значајним питањима и димензијама рата. Доктрина државе треба да садржи теоријске погледе и основна практична решења за припреме и организовање државе за вођење рата, а њене идеје и смернице утичу на одређење њене војне доктрине. Дакле, државна доктрина СР Југославије односи се на рат у целини. Она треба да одговори на стратешко питање шта ће се предузети на генералном државном плану и по његовим сегментима ако СР Југославији буде наметнут рат. Државна доктрина, поред функција, циљева и задатака, треба да има снаге и за остваривање прокламованих циљева. На основу наведеног, државна доктрина СР Југославије важно је исходиште војне доктрине, која теоријски и практично операционализује све аспекте припреме и ангажовања Војске Југославије у одбрани и заштити државних и националних интереса и циљева.

Геополитички чинилац

Геополитика је у последњих неколико година постала предмет интензивног занимања појединаца и бројних института и специјализованих центара за политику, економику, историју и, посебно, за војну делатност. Тако велико интересовање последица је минулог времена, када се о тој теми мало или никако није расправљало (бар јавно) на овом простору, тако да је та област била запостављена скоро пола века. Истовремено, значај геополитике у свету није био запостављен, већ напротив, о њој се стално мислило и настојало се да се што дубље продере у њену суштину. Робер Стојкерс, један од најзначајнијих геополитичара и традиционалистичких мислилаца Европе, пише: „познавати геополитички програм нације значи познавати њене органске, дубинске инстинкте, анализирати географску свест значи вршити психоанализу народа“.¹ Антонио Фламањи, у вези с тим, каже: „...политичка географија је анализа, а геополитика синтеза“.²

Као наука (не под тим називом), геополитика је утемељена још у античком добу. Ипак, у последња два века та наука је долазила у средиште општег интересовања да би се, преко ње, прецизно разоткрило „подмукло деловање историје“ и „скривене логике географије“.³ Тако су земље победнице у Другом светском рату, користећи пропагандну машинерију, приказивале геополитику као „фашистичку науку“ и „готово протерале и њено име из јавне употребе, док су истовремено кроз поратне деценије имале тајне геополитичке институте и штабове“,⁴ у којима су врхунски стручњаци помно разрађивали геополитичке стратегије за потребе својих држава. За савремену геополитику се може рећи да обилује геополитичким гледиштима. Многе државе пројектују властите геополитичке интересе, који на глобалном плану долазе у

¹ Тајна Балкана (монографија о геополитици), СКЦ, Београд, 1995, стр. 7.

² Исто, стр. 7.

³ Исто, стр. 9.

⁴ Исто.

судар са геополитиком САД, сада једином суперсилом света. Ми смо савременици остваривања глобалне геополитичке стратегије САД, које јавно презентују своје виталне интересе и наглашавају да ће их бранити и остваривати свим, па и војним средствима. Своје виталне интересе проглашавају широм планете, па и на простору Балкана, или у средишту азијског континента. Геополитички интереси се везују за одређене стратешке сировине, према којима САД траже „слободан и фер“ приступ, што је чисто лицемерје.

Савезна Република Југославија се налази у јужној Европи и заузима централно место на Балканском полуострву. Њен геополитички положај је веома сложен и условљен бројним географским, политичким и другим чиниоцима. Најважнији чиниоци који одређују геополитички положај СР Југославије јесу: 1) нарушени војно-политички односи на географском простору Европе нису умањили стратешки значај ратишта СР Југославије; 2) нестанком биполарне Европе интензивирано је просторно повезивање највећих и најзначајнијих концентрацијских просторија на европском ратишту; 3) преко геопростора нашег ратишта изводи један од најзначајнијих снопова комуникација Берлин–Беч–Будимпешта–Београд–Софија–Блиски исток; 4) стављањем геопростора суседних земаља у функцију НАТО-а изведено је стратегијско окружење нашег ратишта; 5) ратиште СР Југославије има централни положај на јужноевропском војишту и сматра се његовом јужном капијом итд. Наведени и други чиниоци, поред тога што одређују геополитички положај СР Југославије, значајно утичу и на дефинисање њене војне доктрине.⁵

Деструктивно деловање агресивних снага и настојања суседних земаља да уђу у НАТО чине геостратегијски простор СР Југославије још осетљивијим, упркос томе што је СР Југославија опредељена за развијање сарадње са свим балканским државама и што се залаже за решавање свих спорних отворених питања мирним путем. На основу наведеног, може се закључити да је геополитички чинилац значајно исходиште наше војне доктрине и да битно утиче на њену структуру, садржаје и функције.

Економски чинилац

Основна претпоставка ефикасне одбране сваке земље, па и СР Југославије, јесте њена економска моћ. Економска снага, по својој природи, вишеструко утиче на поузданост одбрамбеног механизма. С обзиром на то, СР Југославија ће потенцијалног агресора одвраћати од сукоба и понајчешће инициране процесе сукоба преусмеравати у акте договора и сарадње. Природно богатство наше земље, акумулирано друштвено богатство, саобраћај и остварени друштвени производ у међународној подели рада основица су развоја и изградње властитог система одбране.

⁵ Стратегија оружане борбе (нацрт), ГШ ВЈ, ЦВШ, ШНО, Београд, 1995, стр. 17.

Аутономност и сваколика независност и стабилност једне државе превасходно су условљени капацитетом економске моћи, која се директно одражава на избор доктрине и стратегије одбране, а посебно на војну доктрину. Свакако, то се односи и на СР Југославију. Захваљујући погодном географском положају, природним богатствима и свеукупним економским могућностима и потенцијалима, СР Југославија има све предуслове за аутономну егзистенцију и опстанак у најтежим, па и ратним условима. Према неким проценама, економски потенцијали СР Југославије износе од 40 до 45 одсто потенцијала претходне Југославије.

С ослонцем на постојеће ресурсе, природне капацитете земље, војну индустрију (око 50 одсто у односу на претходну Југославију) и кадровски потенцијал, СР Југославија може да освоји производњу савремене ратне технике (осим неких сложенијих система) и опреме на нивоу реномираних светских произвођача. Без обзира на расположиве економске потенцијале, наша земља не треба да се одриче кооперације и других облика сарадње са доказаним пријатељским земљама. Напротив, тренд сарадње треба да се шири и да буде у сталном успону.

Наведени унутрашњи и спољни економски чиниоци који одређују економску моћ СР Југославије основно су исходиште за дефинисање битних параметара војне доктрине. У ствари, без респективне економске моћи државе нема „материјализације“ војног чиниоца, нити војне доктрине, и обратно – развијена економија обезбеђује ефикасно функционисање система одбране.

Техничко-технолошки чинилац

Време у којем живимо, поред осталог, одликује висок степен техничко-технолошких достигнућа, чији се резултати рефлектују у свим сферама друштвеног живота. Научно-техничка и технолошка остварења посебно се одражавају и значајно утичу на поимање рата, организовање и опремање војске и методе вођења оружане борбе у различитим оперативно-стратејским, просторним и временским условима. Укупан техничко-технолошки развој праћен је или инициран потребама ратне, односно војне технике, па готово да нема нове технологије која није примењена у развоју и производњи савремених средстава и система наоружања и војне опреме.

Развојем информатичке технологије, посебно микроелектронске, рачунарске технике и роботике, најдинамичније се усавршила управљачка техника, с веома респективним могућностима и непосредним одразом на вредновање и ново поимање материјално-техничког чиниоца оружане борбе. Применом система сензора, рачунара и робота савремени борбени системи (авиони, бродови, лансирни системи, беспилотне летелице, крстареће ракете, тенкови) функционишу у режиму делимичне или потпуне аутоматизације, што се директно одражава на повећану ефикасност свих видова, родова и служби, односно њихових организационих елемената. Параметри ефикасности борбених система

и војне опреме су вишеструко повећани и код конвенционалног оружја, и код оружја за масовно уништавање.

Велике силе и коалиције заснивају своје војне доктрине и стратегије управо на врхунским научним и техничко-технолошким дометима. Опредељења наше војне доктрине су донекле слична, али су усклађена са нашим одбрамбеним потребама и економским могућностима. Неминован је уравнотежен однос квалитативних и квантитативних вредности свих чинилаца оружане борбе, а посебно је значајан складан однос између комплексних система високе војне технологије и потребе сталног образовања кадра, како се тај јаз не би повећавао.

Ради остварења стратегијског опредељења и концепта ослањања на властите снаге и ресурсе у области одбране, уз уважавање општих услова (унутрашњи и спољни чиниоци утицаја) за материјализацију војне доктрине, СР Југославија треба да предузме следеће:

1) опремање Војске Југославије борбеним системима и наоружањем за наношење узвратног удара агресору на оперативним и стратегијским дубинама. Такви системи доприносе уважавању доктрине одвраћања од агресије;

2) техничко опремање и одговарајуће оспособљавање кадра Војске Југославије за реализацију задатака заштите уставног поретка и територијалног интегритета земље од деструктивног деловања унутрашњих снага у миру и рату. То подручје првенствено обухвата специфична и савремена борбена средства и опрему за ватрено дејство и заштиту, за транспортовање, везу, командовање и друго;

3) свеукупну техничку модернизацију Војске Југославије, с јасно одређеним циљевима, задацима и приоритетима ради остваривања и поштовања критеријума нужне довољности одбране.

Уз уважавање чинилаца ограничења, првенствено материјално-финансијске природе, тежиште треба усмерити на регенерацију и модификацију постојећих система оружја и опреме, а сложеније системе (и за производњу нерентабилне) правовремено треба обезбедити из увоза, или производњом на основу кооперације са поузданим партнерима и пријатељским земљама. У сваком случају, државни органи морају да спрече технолошко заостајање и технолошку зависност, јер у противном настаје свака друга зависност државе (економска, политичка, војна итд.), па се технолошки ниво развоја државе сматра битним исходиштем војне доктрине. Наведена и друга техничко-технолошка доктринарна опредељења државног и војног руководства земље морају прецизно да се дефинишу у војној доктрини СР Југославије. Без свестраног уважавања тог чиниоца оружане борбе нема ефикасне одбране земље, нити реалног упоришта за савремену војну доктрину.

Демографски чинилац

Утицај демографских чинилаца на доктрину одбране, а посебно на војну доктрину, вишеструк је и може се разматрати с више аспеката (економски, етнографски, социолошки, едукативни, историјски, здрав-

ствени, војни, безбедносни итд.). За војну доктрину је посебно значајан утицај демографског чиниоца на величину и попуу Војске Југославије сталним и резервним саставом, као и размештај и структура становништва на простору СР Југославије.

Према попису из 1991. године, у СР Југославији живи 10.337.504 становника. Просечна густина насељености је 101 становник на квадратном километру. Природни прираштај је неравномеран и неповољан, од „демографске експлозије“ на Косову и Метохији до „беле куге“ у Војводини.⁶ Зависно од броја становника и захтева међународних институција, мирнодопска војска је лимитирана на један, а ратна на пет одсто укупног броја становника, што за наше услове износи 100.000–500.000 људи. Мирнодопски проблеми попуе могу се донекле побољшати дужим служењем војног рока и пријемом војника и старешина по уговору. У војној доктрини СР Југославије уважене су наведене и друге чињенице.

За попуу Војске Југославије посебан је проблем бојкотовање служења војног рока, којем прибегавају поједине националне мањине, првенствено Шиптари. Опште је мишљење да је потребно да се наша држава што пре определи према шиптарској националној мањини, односно према томе да ли су они војни обвезници или ће се то препустити њиховој вољи, по принципу добровољности. Уколико се шиптарска национална мањина „ослободи“ обавезе служења војног рока, онда их држава нормативно-правном регулативом мора обавезати да плаћају тзв. војарину, а та средства треба усмерити на финансирање опремања и попуе Војске Југославије професионалцима. Уколико се таква варијанта не прихвати, онда држава мора законом регулисати статус тако велике попуације, како би војна доктрина дефинисала проблеме и одредила одговарајуће снаге и поступке за заштиту територијалног интегритета и уставног поретка СР Југославије.

Демографски проблеми простора Косова и Метохије могу се разматрати са више аспеката: 1) енормни прираштај шиптарске националне мањине; 2) етничка доминација Шиптара на већем делу простора; 3) сецесионистичко деловање екстремних шиптарских снага; 4) бојкотовање институција државе у целини (укључујући Војску Југославије); 5) угрожавање безбедности и грађанских права других народа (првенствено Срба) и друго.⁷ С друге стране, наталитет у Србији (посебно у Војводини) опада, па ће СР Југославија, очигледно, морати ефикасним мерама да спречи све опасности по безбедност и негативне тенденције доношењем највиших нормативних и доктринарних докумената. Цео проблем

⁶ Савезна Република Југославија је европска земља са највећим учешћем мањина и нематичног становништва у укупној структури становништва (више од 30 одсто).

⁷ На простору Косова и Метохије Шиптари чине 82,2 одсто становништва. Од 31 општине, Шиптари чине апсолутну већину у 25 општина. На пример, према попису из 1948. године Шиптара је било око 700.000; 1991. их је било 1,8–2 милиона, а цени се да ће их 2020. године бити између три и четири милиона.

је интердисциплинарне природе, па захтева од државе Србије и СР Југославије комплексно деловање.

Концентрација националних мањина у граничном простору југословенског ратишта, посебно према Албанији, налаже веће напрезање у обезбеђењу државне границе, а у ратним условима умногоме усложњава одбрану националне територије. Дакле, ништа се не сме препустити случају, већ треба доктринарним и другим документима предвидети основне модалитете развоја ситуације и одговарајуће реаговати.

На безбедност СР Југославије, односно попуну Војске Југославије у ратним условима, неповољно утичу и имиграциони процеси. Познато је да знатан део држављања СР Југославије живи и ради у западним и прекоокеанским земљама.⁸ Мотиви иселења су различити. Међутим, у евентуалној кризној ситуацији у нашој земљи патриотски расположени грађани би сигурно желели да се врате у своју земљу, али би их у томе ометали непријатељски расположени елементи. С друге стране, „кризне“ ситуације су прилика да се у земљу врате ратнохушкачке снаге, које би деловале у интересу непријатеља. Таква очекивања најбоље потврђују поуке из грађанског рата у Хрватској и Босни и Херцеговини. Зато такве могућности треба реално уважавати и правовремено предузимати одговарајуће одбрамбено-безбедносне мере ради спречавања или ублажавања очекиваних последица. Свакако, та и друга питања би морала да се нађу у војној доктрини СР Југославије.

Стање војске

Поред осталих утицаја и чинилаца, постојеће стање Војске, са њеним квантитативним и квалитативним својствима, такође значајно утиче на формулисање ставова војне доктрине. При томе, превасходно се полази од два основна становишта: од достигнутог нивоа војне организације и од тога које се промене могу реализовати приликом пројектовања нове војске. Већина аутора уважава те аспекте, иако их експлицитно не наглашава. Значајно је да постоји веома изражен интеракцијски однос између наведеног и осталих исходишта војне доктрине.

Постојећу војну организацију (стање Војске Југославије) још увек карактерише следеће: 1) ВЈ трансформисана је од претходне ЈНА и још увек има рецидиве бивше ЈНА; 2) највећи рецидиви су у начину мишљења и доношењу судова, закључака, наређења и сличног, што још увек има велики утицај на тренутно стање Војске и њено организацијско-формацијско и функционално деловање, и 3) Војска се налази у сложеној укупној ситуацији, која је рефлексција стања у држави и друштву (кадровски, организационо, морално, материјално-финансијски), што се приликом дефинисања војне доктрине мора озбиљно уважити. Процес трансформације Војске Југославије спроводи се споро

⁸ Према неким (непоузданим) подацима, у периоду 1991–1993. године око 200.000 војно способних држављања СР Југославије нашло се у иностранству.

и отежано, а не уважава се довољно наука, нити се ВЈ довољно ослања на друге системе у држави и друштву. Речју, својеврсно се самоорганизујемо с неизвесним изгледима да достигнемо жељени ниво.

На преображај и ниво организованости и функционалности Војске Југославије неповољно се одражава и непостојање основних докумената којима би се прецизно и целовито дефинисали њено место, улога и задаци у оквиру државе. У приоритетне задатке државног и војног руководства СР Југославије спадају: 1) усвајање политике одбране, из надлежности Савезне владе; 2) дефинисање доктрине одбране, такође из надлежности Савезне владе; 3) усвајање војне доктрине, из надлежности ВСО, ГШ ВЈ, и СМО, и 4) верификација стратегије оружане борбе, из надлежности ВСО, СМО и ГШ Војске Југославије.

Техничка опремљеност Војске Југославије је на нивоу 1985–1990. године, што у техничко-технолошком смислу не одговара међународном положају СРЈ и месту и улози Војске. Суседне државе и сецесионистичке републике се налазе (или ће се ускоро наћи) под заштитом НАТО-а, ЕУ или неког другог савеза, и биће убрзо у прилици да имају модерније опремљену војску, која ће за нас бити веома опасан (потенцијални) противник. Зато СР Југославија треба што пре да:

1) јасно дефинише националне и државне циљеве, из чега произилазе место, улога и задатак Војске Југославије. Уколико се ти циљеви не могу јавно публиковати, нека се барем дефинишу као тајни, али тако да буду доступни комплетном тиму који ради на изради доктрине одбране и војне доктрине;

2) изради и усвоји државну доктрину одбране (ратна доктрина);

3) преко надлежних државних органа и организација, брине о техничком опремању Војске, али на много организованији начин;

4) дефинише да Војска, као савезна организација одбране, увек брани државне и националне циљеве, без обзира на политичко, правно и друго уређење државе. То значи да Војска као институција треба да буде изван свих партијско-идеолошких утицаја;

5) правним и другим регулативама реши тренутни проблем служења војног рока припадника националних мањина;

6) ефикасним мерама отклони проблеме на неуралгичним просторима земље, како се поједини састави Војске Југославије у кризним околностима не би прогласили окупатором на сопственој територији.

Доктринарна опредељења СР Југославије треба да су усмерена тако да се створи савремено опремљена, бројно мања и делимично професионална (значи: комбинована) војска – са знатно већим маневарским способностима и много већим ватреним могућностима, како би обављала своје функције: 1) спречавања сваког облика изненађења; 2) одвраћања непријатеља од агресије, и 3) успешне одбране земље. При таквом пројектовању Војске морају се узимати у обзир и преузете обавезе из Бечког споразума о субрегионалној контроли.

Очигледно, будућност развоја наше војске треба тражити у мањем броју јединица, али модерно опремљених и врхунски обучених, тако да

могу брзо реаговати у свим ситуацијама на било којем делу југословенског ратишта. Постојеће и пројектовано стање Војске Југославије вишеструко утиче на војну доктрину. У ствари, Војска је једно од најважнијих исходишта војне доктрине. Зато је нужно да војна доктрина, ради повећања ефикасности Војске, јасно дефинише мноштво питања, као што су: војно-политичка ситуација; могући агресор; место, улога и задаци Војске и осталих снага одбране, као и бројне параметре оружане борбе (циљеви, облици, видови), и друго. Поред наведеног, треба дефинисати основна доктринарна опредељења везана за народни одбрамбени рат и избор одговарајуће стратегије (уништење, исцрпљивање, комбиновање).

Ако желимо да остваримо преношење дејстава на територију агресора, морамо имати и снаге за то; артиљеријско-ракетне системе тактичког домета до 50 km, оперативног домета до 200 km и стратегијског домета до 1.000 km, на мору од 200 до 400 km итд. Такође, треба јасно дефинисати улогу и задатак Војске у случају да њену безбедност угрожавају побуњеничке и сепаратистичке снаге.

Може се закључити да стање у Војсци (може да) утиче на војну доктрину двојак: квалитетом и квантитетом. *Квалитет Војске*, односно људски и материјално-технички чинилац, утиче повољно на војну доктрину, јер постојећи квалитет пружа реалне услове за материјализацију доктринарних ставова. *Квантитет* (у нашем случају) на војну доктрину може да утиче двојак: а) повољно, као довољност првенствено људског чиниоца у оружаној борби, с могућношћу попуне током оружане борбе, и као основна и одлучујућа снага на којој заснивамо већину доктринарних ставова, и б) неповољно, кроз демографско стање ратно способне српско-црногорске популације у односу на шиптарску и муслиманску популацију. У сваком случају, квалитативно-квантитативно стање људског чиниоца значајно је исходиште војне доктрине, што се мора уважавати.

Доктрина великих сила и војнополитичких савеза

Распадом ВУ и окончањем „хладног рата“ свет се суочио с корени- тим политичким променама у односима Исток – Запад. Користећи новонасталу ситуацију, Запад је приступио проналажењу стратешких и доктринарних модалитета којима би се, истовремено с изградњом „новог светског поретка“, створила и нова безбедносна архитектура светске заједнице, што се неминовно мора вредновати у нашим доктринарним документима. У Европи постоји супарништво између САД и западноевропских земаља (на челу са Француском и Немачком) за примат и одговорност за безбедност Европе. Сукобљени интереси САД и ЕУ огледају се у начину остваривања стабилности и поверења на простору Европе и Балкана. Америка заступа став, а у пракси га и реализује, да се стабилност и поверење могу постићи економском сарадњом која је диктирана политичким мотивима и циљевима, док ЕУ

инсистира на економском повезивању и интеграцијама.⁹ Очување водеће улоге у Европи за САД првенствени је национални интерес, јер на тај начин може свој утицај да искористи за решавање свих важнијих питања у свету и да га прошири на земље бившег ВУ и СССР-а, претходне Југославије и према Азији. Све више се наглашава и европски карактер НАТО-а, при чему се подразумева да би главну улогу у решавању криза требало да имају европске чланице и земље из Програма „Партнерство за мир“, независно од Сједињених Држава.¹⁰ Међутим, то је само погодна форма за остваривање циљева који су увек усклађени с америчким политичким ставом и глобалним интересима.

Кризе на простору претходне Југославије и још неких земаља искоришћене су да се покрене питање улоге коју би НАТО могао да има у решавању криза и очувању мира, али и могућој подршци те организације мировним активностима Уједињених нација.¹¹ У свету и Европи постоје, или је у току формирање нових система колективне безбедности: ОУН, ОЕБС, НАТО, ЗЕУ, Савет за северноатлантску сарадњу (НАЦЦ), Програм „Партнерство за мир“, јужноевропска иницијатива СЕЦИ, и други. Полазећи од таквих циљева и интереса, водеће земље намећу решења која се огледају у: пријему нових чланица у ЕУ и ЗЕУ и земаља источне и централне Европе у Савет Европе, давању нове улоге ОЕБС-у, развијању сарадње у оквиру Програма „Партнерство за мир“ и ширењу НАТО-а према источној Европи и операционализацији његове улоге и стратегије у решавању криза у зони и изван зоне Северноатлантског пакта.¹²

⁹ Сходно томе, Савет министара ЕУ, крајем фебруара 1996, усвојио је платформу о економском повезивању, стабилности и добросуседским односима на Балкану. Уследила је иницијатива САД о Регионалној сарадњи у југоисточној Европи (СЕЦИ), која је формализована на конференцији у Женеви децембра 1996. године. Тиме САД желе да остваре неколико циљева: 1) да усмере економска кретања у региону на начин који може увек користити за обрачун са ЕУ или појединим земаљама, чиме регионално повезивање добија политички значај и улогу паралелну ЕУ; 2) да изведе продор према РФ, без пријема у НАТО Румуније и Молдавије; 3) да стави под контролу балканске земље, и 4) да оствари сарадњу земаља региона и њихову кооперативност са САД као услов за евентуални пријем у НАТО и Европску унију.

¹⁰ На тај начин жели да се оправда формирање здружених вишенационалних снага (НАТО и ЗЕУ) за решавање кризе у зони и изван зоне НАТО-а. Као правна основа за формирање снага узет је члан 5. Вашингтонског уговора о НАТО-у из 1949. године (наметање и одржавање мира, пружање хуманитарне помоћи и ангажовање при несрећама и природним катастрофама).

¹¹ Политичка улога НАТО-а у одржавању мира и сарадње са КЕБС-ом дефинисана је на министарском састанку Савета НАТО-а, јуна 1992, у Ослу. Тада је постигнут договор да чланице НАТО-а „подрже, од случаја до случаја, мировне операције које се предузимају под покровитељством КЕБС-а“, под условом да КЕБС прихвати правила НАТО-а и процедуру ангажовања снага. Ситуација на просторима претходне Југославије подстакла је СБ УН да усвоји неколико резолуција о ангажовању мултинационалних снага ради успостављања мира. То је НАТО искористио и, у децембру 1992, саопштио своју намеру о спремности да се укључи у мировне операције и контролу примене санкција које су земље чланице НАТО-а самостално, или као чланице Савеза предузеле против СР Југославије.

¹² Реализацијом одлуке о заједничким вишенационалним снагама створена је могућност да се „европски део НАТО-а“ може самостално ангажовати у

Стратегијско опредељење НАТО-а да „треба у пуној мери искористити све могућности за успостављање дијалога и сарадње у Европи с циљем спречавања кризе и избегавања сукоба“ проширено је и на ОЕБС, као и на ЕЗ, ЗЕУ и УН, јер се сматра да и оне могу имати значајну улогу у реализацији одређених планова и задатака. Нови стратешки концепт НАТО-а, који су шефови држава и влада чланица усвојили 1991. године у Риму (Римска декларација), а који сугерише свеобухватан приступ безбедносној проблематици, заснован је на дијалогу, сарадњи и одржавању колективног одбрамбеног потенцијала, који политичке и војне аспекте одбрамбене доктрине НАТО-а обједињују у чврсту целину. При томе, сарадња са новим партнерима из централне и источне Европе чини интегрални део стратегије Савеза. Концептом су предвиђени мања зависност од нуклеарног наоружања и корените промене у погледу заједничких снага НАТО-а (редукција броја, повећање ватрених могућности и мобилности, спремност за разне ситуације итд.), али и чешће прибегавање мултинационалним формацијама и њихово ангажовање изван досадашње зоне одговорности Северноатлантског пакта.

Полазећи од оцене да Европи не прети опасност од „великог рата“ и да безбедност може бити угрожена кризама које могу настати услед економских, етничких и верских проблема, као и територијалних несугласица, промовисана су нова начела ангажовања НАТО-а: операције управљања кризама, мировне операције и хуманитарне операције, а задржане су и одбрамбене, нападне и друге „класичне“ војне операције. Ради јачања европског идентитета безбедности и одбране, а на основу одлука донетих на састанцима министарстава иностраних послова и одбране држава чланица ЗЕУ, изводи се реорганизација политичко-војних органа и формирају се снаге за брзо реаговање ЗЕУ (Еурофор).¹³ Према предлогу, операције могу изводити: једна чланица ЗЕУ, уз сагласност, али без директног учешћа осталих чланица ЗЕУ; више чланица или све чланице ЗЕУ, без учешћа НАТО-а, и све чланице ЗЕУ, уз сагласност и подршку Северноатлантског пакта.¹⁴

решавању криза. Америка се сагласила са тим решењем, јер је свесна да се то не може извести без њеног учешћа. Француска и Немачка желе да смање улогу, политичко и војно присуство САД у Европи. Заједнички циљ им је да ојачају колективну одбрану Европе, а појединачно да имају што значајнију улогу у Европи и ојачају властити положај у свету. Траже да Немачка преузме командовање снагама НАТО-а у централној, а Француска у јужној Европи. Сједињене Државе су спремне за компромисно решење са Немачком, пошто им је она потребна за наступање према земљама централне Европе и Руској Федерацији и за ширење НАТО-а на исток, али одбија да препусти команду НАТО-а на јужноевропском војишту јер се у Средоземљу и на Блиском истоку налазе њени глобални интереси и 6. америчка флота.

¹³ Задаци Еурофора су: да Европској унији обезбеди респективне самосталне војне снаге, да интервенише у кризним подручјима и да учествује у мировним и хуманитарним операцијама. Задатке обавља самостално или са снагама НАТО-а, на основу одлука националних влада држава учесница или резолуција ОУН и ОЕБС-а. Зона одговорности Еурофора јесу Средоземни басен и Балкан.

¹⁴ Ради усаглашавања несугласица између НАТО-а и ЗЕУ по питању ОС, у ЗЕУ своје снаге су назвали „снаге на располагању ЗЕУ“. У њих спадају: еврокорпус, мултинационална дивизија „Центар“, из састава корпуса НАТО-а за брзо

С обзиром на своје дугорочне планове и заштиту интереса неких република претходне Југославије, Запад, пре свега САД, и даље задржава „тврђ став“ према СРЈ у погледу интеграције у међународне организације, при чему користи „спољни зид“ санкција. Условљавају је потпуном реализацијом „Дејтонског споразума“, признавањем бивших република, сарадњом са судом у Хагу, променом политичког система и решавањем положаја националних мањина, посебно Шиптара на Косову и Метохији. Из наведене анализе стратешких и доктринарних одређења великих сила и НАТО-а произилази логичан и нужан закључак да СР Југославија мора уважити реално стање и трендове у међународној заједници и обезбедити миран развој земље, уз заштиту националних циљева и интереса, што се мора дефинисати кроз интегрални државни докуменат – доктрину одбране, а операционализовати кроз поједине сегменте.

Савезна Република Југославија има разумевања за постојање свих облика организовања колективне безбедности, посебно уколико се ангажују у мировним операцијама и нису усмерени против њене безбедности. Она подржава све позитивне процесе у савременом свету, посебно борбу за мир, смањење опасности од светског рата, смањење трке у наоружавању и све видове смањења војног потенцијала, а посебно нуклеарног потенцијала. Савезна Република Југославија је спремна да учествује у процесу смањења војног потенцијала и јачања међусобног поверења на универзалном и регионалном плану, придржавајући се принципа отворености и равноправности, и ставова да се тиме не угрози њена безбедност. Она се посебно залаже за јачање улоге ОУН и ОЕБС-а, те за стварање сигурних механизма универзалне и опште безбедности на билатералном, регионалном и глобалном плану, уз равноправно уважавање интереса свих држава, народа и националних мањина. Савезна Република Југославија не одређује унапред противника и нема непријатељски став ни према једној држави, нити било коју државу сматра непријатељском државом. Потенцијални противник СРЈ јесте она држава или група држава које изражавају претензије према деловима њене територије или испољавају друге облике угрожавања њене безбедности. Према савезништву СР Југославија има конструктиван став. Евентуалном ступању у савезничке односе са појединим државама или групом држава СР Југославија ће приступити према властитим проценама и интересима, водећи рачуна да при том потпуно сачува свој суверенитет.

Закључак

Из приказане анализе може се закључити да на физиономију, структуру и садржај војне доктрине СР Југославије утиче мноштво разноврсних чинилаца, који су, уједно, и њено изходиште. Такође, у теорији и пракси ратне вештине постоје различити приступи у иденти-

реаговање, британско-холандске амфибијске снаге, снаге КОВ-а за брзо реаговање и поморске снаге за брзо реаговање (Еуромарфор), које су формиране 1992. године.

фиковању исходишта војне доктрине. Евидентна су и различита тумачења значаја и степена њиховог утицаја на садржаје и методологију обликовања. У наведеној анализи презентована је могућа класификација друштвених исходишта војне доктрине, уз системско објашњење односа веза и утицаја појединих чинилаца – исходишта, на војну доктрину. Неспорно је да је војна доктрина која реално и целовитије уважава друштвена исходишта (и научна достигнућа) ефикаснија за практично војно деловање у рату, односно у оружаном борби.

Литература:

1. Устав СР Југославије, НИУ „Војска“, Београд, 1994.
2. Закон о Војсци Југославије, НИУ „Војска“, Београд, 1994.
3. Теорија ратне вештине, група аутора, Полицијска академија. Београд, 1995.
4. Нови светски поредак и политика одбране СРЈ, СМО, Београд, 1993.
5. Уједињене нације 1945–1995. између признања и покуде, „Међународна политика – Службени гласник“, Београд, 1995.
6. Томас Молнар, Американологија, „Источник“ и СКЦ, Београд, 1996.
7. Пол Кенеди, Припреме за 21. век, Службени лист СРЈ, Београд, 1997.
8. Алвин Тофлер, Трећи талас, „Зенит“, „Југославија“, „Просвета“, Београд, 1983.
9. Бери Поузен, Извори војне доктрине, ВИНЦ, Београд, 1992.
10. Станислав Оцокољић, Стратегија суперсила на прагу 21. века, ВИЗ, Београд, 1991.
11. Ричард Симпкин, Надметање у брзини маневра, ВИЗ, Београд, 1991.
12. Вулета Вулетић, Војна техника и изградња наше војне доктрине (докторска дисертација), ЦВШ, Београд, 1995.
13. Радослав Мартиновић, Модел војске будућности, „Војска“, 20. март 1997, Београд.
14. Миланко Зорић, Огледи о политици одбране и војној доктрини, „Војно дело“, бр. 3-4/94, Београд.
15. Митар Ковач и Јан Марчек, Исходишта војне доктрине, „Савремени проблеми ратне вештине“, бр. 38-39/1997, ЦВШ, Београд.
16. „Информативни билтен превода“, бр. 1/92, ЦВНДИ, Београд, 1992.
17. „Информативни билтен превода“, бр. 1-2/96, ЦВНДИ, Београд, 1996.
18. Војна енциклопедија, ВИЗ, Београд.
19. Војни лексикон, ВИЗ, Београд.
20. Приручник о НАТО-у, 2. управа ГШ ВЈ, 1996.
21. „Билтен о ОС страних земаља“, 2. управа ГШ, 1997.
22. Р. Лукић, Социологија морала, САНУ, Београд, 1974.
23. М. Марковић, Филозофски основи науке, САНУ, Београд, 1981.
24. М. Михалик, Морал и рат, ВИЗ, Београд, 1976.
25. Б. Петронијевић, О вредности живота, „Нолит“, Београд, 1983.
26. Д. Арнаутовић, Љ. Касагић, Д. Пајевић, Војна психологија, „ВИНЦ“, Београд, 1988.
27. В. Милић, Социолошки метод, „Нолит“, Београд, 1978.
28. Н. Рот, Основи социјалне психологије, Београд, 1973.